

*Задніченко Олександр Сергійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Дорошук Ніна Олександрівна,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат історичних наук, доцент*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

20 червня 2022 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), також відому як Стамбульська конвенція, яка була прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи у 2011 році. Конвенція є одним із сигналів про готовність України взяти на себе відповідальність за виявлення, розслідування та запобігання правопорушенням, пов'язаних із насильством щодо жінок та домашнім насильством. Ратифікація конвенції означає, що вона стає частиною національного законодавства нашої держави. Для національного законодавства необхідно враховувати і звертати увагу на основні базові принципи Стамбульської конвенції, які полягають у кримінальному переслідуванні правопорушників, захисті постраждалих та запобіганні насильству і це є основою скоординованої політики влади щодо протидії насильству. Крім того, враховуємо мету документу – зруйнувати гендерні стереотипи, які допускають насильство щодо жінок і домашнє насильство, яке вчинено також стосовно чоловіків і дітей (хлопців та дівчат), оскільки конвенція пропагує та захищає право людей на вільне від насилля життя та забороняє всі види дискримінації [1].

Конвенція орієнтована не тільки на боротьбу з проявами насильства, а й значною мірою – на запобігання насильству, його профілактику, зокрема, через інструменти інформування та освіти населення, спеціальної підготовки фахівців (суддів, медичного персоналу, психологів), що у професійній діяльності мають справу з випадками насильства, заохочення самостійності жінок, зміну насильницької манери поведінки через розробку та запровадження програм із запобігання домашньому насильству та комплексної допомоги службам, що працюють з чоловіками, які вчинили домашнє насильство.

Питанням номер один щодо Стамбульської конвенції є поняття «гендеру», оскільки це перша міжнародна угода, яка визнає, що чоловіки й жінки різняться не лише за статтю, але й гендером. «Гендер» у конвенції означає «соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок і чоловіків», а в статті 4 чітко зазначено щодо виконання її положень про захист прав жертв насильства будь-якої статі, гендеру чи віку або сексуальної орієнтації чи переконань, походження чи стану здоров'я.

Але Україна не вносить у національне законодавство положення конвенції, які зобов'язують до змін Конституції, Сімейного кодексу та законів щодо інститутів шлюбу, сім'ї й усиновлення та прав батьків виховувати дітей згідно з власними переконаннями. Оскільки Україна прямо зазначила, що застосовуватиме конвенцію відповідно до цінностей, принципів і норм, визначених Конституцією України, – про це йдеться в офіційній заяві держави, розміщеній на сайті Верховної Ради. Але в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 року передбачено такі спеціальні заходи, як терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік стосовно кривдника і проведення з ним профілактичної роботи або направлення кривдника для проходження програми щодо кривдників [2]. Також у нашому законодавстві з'явився ще один термін – «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» – доповнення в Кримінальний Кодекс України ст. 126-1 «Домашнє насильство» [3]. Ратифікація конвенції з подібними застереженнями є рідкісним явищем, оскільки до України єдиною країною, яка ратифікувала конвенцію із застереженнями, була Хорватія, яка вирізняється сильними християнськими традиціями. Крім того, варто відмітити, що в Україні не виплачуються постраждалим особам від насильства передбачені компенсації, а саме до остаточного приведення національного законодавства у відповідність до положень Конвенції.

Стамбульська конвенція передбачає кримінальну відповідальність за такі форми насильства: домашнє насильство (фізичне, психологічне, сексуальне або економічне насильство), сталкінг (переслідування) – кримінальним правопорушенням визнається сексуальне домагання вдома, на роботі, у транспорті, на вулиці (небажана вербальна, невербальна або фізична поведінка сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи), сексуальне насильство (включно із зґвалтуванням, що передбачає різні види сексуальних активностей з особою без її згоди), примусовий шлюб, каліцтво жіночих геніталій, примусовий аборт та стерилізація. Крім того, необхідно зазначити, що жертвами необхідно визнавати і тих осіб на яких безпосередньо буди спрямовані насильницькі дії, а головне і осіб, які стали свідками таких дій. Кримінальна відповідальність встановлюватиметься також для осіб, що є пособниками або підбурювачами у вчиненні кримінального правопорушення [1].

В Україні немає кримінального покарання за переслідування жінок – «сталкінг», у багатьох країнах за це можна потрапити до в'язниці. Але національне законодавство у питаннях домашнього насильства вже частково побудоване на нормах Стамбульської конвенції. Крім того, Стамбульська конвенція передбачає скасування строків притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення пов'язані із домашнім насильством та сексуальним насильством. Для забезпечення негайного захисту жертв конвенція передбачає вилучення кривдника, що вчинив домашнє насильство, з їхнього дому, таким чином устанавлюється фізична відстань між кривдником і жертвою, щоб запобігти подальшому насильству. Крім того, необхідно зазначити можливість вилучення правопорушника з місця

проживання, якщо він є власником житла, оскільки це запобігає травмам у жертви на майбутнє. Сьогодні правопорушення щодо жінок та домашнього насильства розглядаються в порядку приватного обвинувачення. Це означає, що такі провадження можуть розглядатися і передаватися до суду лише за заявою постраждалої особи. Проте Стамбульська конвенція зобов'язує Україну змінити підхід до такої категорії справ, тому відтепер провадження щодо домашнього насильства не є приватними і розглядатимуться за відсутності заяв та скарг.

Враховуючи точку зору Г. Попова, можна сказати, що основу Стамбульської конвенції складає так звана концепція чотирьох «П»: профілактика (англ. – prevention), захист (англ. – protection), кримінальне переслідування (англ. – prosecution) та комплексність політики протидії насильству (англ. – comprehensive policies) [4, с. 10]. Отже значна увага в Конвенції приділяється превентивним заходам: проведення роз'яснювальної роботи, фінансування державних програм, забезпечення компенсацій постраждалим від насильства, створення та фінансування спеціальних притулків для потерпілих, спеціалізованих служб для підтримки постраждалих від сексуального насильства (так званих Rare crisis center), які надаватимуть соціальну та медичну допомогу жертвам насильства, а також співпрацюватимуть із правоохоронними органами.

Таким чином, підсумовуючи вище викладене, необхідно звернути увагу на той факт, що Україна обрала європейський напрямок розвитку і ратифікація Стамбульської Конвенції є важливою для українців в частині запобігання та протидії домашньому насильству. І головним фактором, що буде мати вагоме значення для України, як повноцінного члена Європейського Союзу буде повна імплементація норм Стамбульської конвенції, що підтвердить євроінтеграційні погляди України та підвищить її авторитет перед міжнародною спільнотою.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5, ст.35. Редакція від 15.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131 Редакція від 21.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Попов Г.О. Напрямки імплементації положень Стамбульської конвенції в законодавство України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 4 (58). С. 7–19.

